

Dünya Ticaret Örgütü Doha Kalkınma Turu Müzakerelerinin Neresindeyiz?

Müzakerelerin Türkiye'ye Etkilerinin Değerlendirilmesi

“Doha Görüşme Turu'nun Neresindeyiz, Türkiye Ne Yapıyor” başlıklı yazımızda Doha Müzakereleri olarak bilinen çok taraflı ticaret müzakereleri üzerinde durmuştuk. Bu yazımızda ise Doha Müzakereleri'nde tarım ve sanayi ürünlerindeki pazara giriş gruplarının tartışmalarında gelinen nokta ve bunun Türk üreticilerine olası yansımaları ele alınmakta ve müzakerelerin Türkiye'ye etkileri değerlendirilmekte

Küreselleşen ekonomik ilişkilerin bir sonucu da ülkeler arasındaki mal ticareti işlemlerinin önemli ölçüde artması olmuştur. Denilebilir ki, birkaç kapalı ekonomi dışında tüm ülkeler birbirleriyle geniş bir ürün yelpazesinde yoğun bir ürün alış ve veriş yapmaktadır. Uluslararası ticaret süreci, ürünlerin ülkelerin gümrük sınırlarından iç pazarlara ulaşmaları sırasında kuralları önceden belirlenmiş birtakım işlem ve önlemlere tâbi tutulmasını da içermektedir. Bunların bir kısmı vergi benzeri mali yükümlülük getirirken, diğerleri ürünün cinsine, niteliğine, geliş ülkesine, teknik özelliklerine göre farklılık arz eden işlem ve önlemleri kapsamaktadır.

Bu yazımızda ağırlıklı olarak ithal mallara mali yük getiren gümrük tarifeleri ve ithal tarım ürünlerinin maliyetlerini doğrudan etkileyen sübvansiyon ve destek tedbirleri ile ilgili çok uluslu yeni bir düzeni amaçlayan müzakerelerin geldiği noktaya ilişkin değerlendirmeler ele alınacaktır. Zira Dünya Ticaret Örgütü'nde 2001 yılından beri devam eden Doha Turu müzakerelerinde, özellikle bu önlemlerin irdelenmesi ve kısıtlamaların azaltılarak uluslararası ticaretin önceden öngörülebilir bir ortamda yapılmasını sağlamaya yönelik konular görüşülmektedir.

BOZKURT ARAN - BÜYÜKELÇİ

DTÖ Nezdinde Türkiye Daimi Temsilcisi, Cenevre

Ürün ticaretindeki gümrük tarifelerinin ve tarife dışı engellerin azaltılmasını hedefleyen müzakereler, “Sanayi Ürünlerinde Pazara Giriş” (NAMA- Non-Agricultural Market Access) ile “Tarım Ürünlerinde Pazara Giriş” müzakereleri olarak genelde ikiye ayrılmaktadır. Pazara giriş konusu hizmetler alanında da ele alınmaktadır. Bu konular haricinde, ticaretin kolaylaştırılması, mevcut kuralların gözden geçirilmesi (sübvansiyonlar, anti dumping ve balıkçılık ürünlerindeki sübvansiyon konularında), fikri mülkiyet haklarına ilişkin bazı konularda yeni kuralların geliştirilmesi (coğrafi işaretler), çevre, mevcut Anlaşmazlıkların Halli Mutabakatında yapılacak tadilat ve bütün müzakere konularında yer alan gelişme yolundaki ülkelere yönelik özel ve lehte muamele hükümlerinin yatay olarak gözden geçirilmesi başlıklarında oluşturulan altı adet müzakere grubu da çalışmalarını yoğun olarak sürdürmektedir.

SANAYİ ÜRÜNLERİ

Sanayi ürünleri ülkelerin tarife cetvellerinin yaklaşık yüzde 75'ini oluşturmakta olup, dünya ticaretinin de yüzde 92'sini teşkil etmektedir. Ülkemizin rakamlarına baktığımız zaman ithalatımızın ülkemizde 97'sinin, ihracatımızın ise yüzde 96'sının sanayi ürünü olduğu görülmektedir. Ticaret rakamlarına ilave olarak sanayi sektörünün ürettiği katma değer ve istihdam imkânları da dikkate alındığında bu sektördeki serbestleşmenin, dünya ve Türkiye ekonomisinde belirgin bir etki oluşturacağı aşikârdır.

Söz konusu etkiyi iki boyutta incelemek olasıdır. Öncelikle, geçmiş yıllardaki müzakere turları göstermiştir ki, ticaretteki serbestleşme uluslararası ticareti ve dolayısıyla ülkelerin refahını artırıcı bir etki yaratmaktadır. Diğer taraftan, ülkelerin sanayi üretiminde benzer yapılara sahip olmamaları nedeniyle, serbestleşme bazı sektörlerin daha keskin rekabet koşulları ile karşılaşması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, sanayi ürünlerinde pazara giriş müzakerelerine risk ve fırsat pencerelerinden aynı anda bakmakta yarar bulunmaktadır.

Bu genel değerlendirmeden sonra mevcut müzakere yapısına bir göz atarsak, daha önceki müzakere turları sırasında gelişmiş ülkelerin sanayi ürünlerinde gümrük tarifelerini önemli ölçüde indirdiği ve halen vergilerin ortalama yüzde 6,8 seviyesinde uygulandığı görülmektedir. Buna karşılık, Gelişme Yolundaki Ülkeler (GYÜ) oldukça yüksek gümrük tarifelerini uygulamaya devam etmektedir. Bir örnek vermek gerekirse sanayi ürünlerinde korumacı pozisyon alan on GYÜ'nün ortalama koruma oranı yüzde 34,4'tür. ()

Ayrıca, GYÜ'ler sanayi ürünlerinde gümrük tarifelerinin önemli bir kısmını Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) bağlamamıştır. Diğer bir ifadeyle bu ülkeler teorik olarak üst limit olmadan istedikleri vergiyi uygulama imkânına sahiptir. Bu durum özellikle ihracatçı ülkeler açısından ticarete öngörülebilirliği ve şeffaflığı engellemektedir. Gümrük tarifelerinin yanı sıra tarife dışı engeller de sanayi ürünleri ticaretinde kısıtlayıcı bir etki doğurmaktadır.

DOHA TURU SANAYİ MÜZAKERELERİNDE TARTIŞILANLAR

Doha Turu sanayi müzakerelerinde, gelişmiş ülkeler kendilerinin geçmiş müzakere turlarında önemli miktarlarda esasen indirim yapmış olmaları nedeniyle tarifelerinin zaten düşük olduğunu ileri sürerek, GYÜ'lerden yüksek tarifelerini daha fazla oranda indirmelerini talep etmektedir. Gelişmiş ülkeler bu nedenle iddialı bir serbestleşme getirecek düşük katsayılı bir İsviçre formülünü istemektedir. Buna karşılık, yerli sanayilerini yüksek koruma duvarları ile kollayan Hindistan ve Brezilya gibi GYÜ'ler ise ilave koruma sağlayacak yüksek katsayılı bir İsviçre formülünü savunmaktadır.

İsviçre formülünün yapısı gereği yüksek katsayı yüzde olarak daha düşük bir indirime, düşük katsayı ise yüzde olarak daha yüksek indirime neden olmaktadır.

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere, bir gelişmiş ülkenin yüzde 30 olan ithalat tarifesi on katsayılı bir İsviçre formülünün uygulanması sonucunda

ÖRNEK TABLO

İndirme Esas Vergi (yüzde)	Katsayı	İndirim Uygulanmış Vergi (yüzde)	İndirim Oranı (yüzde)
30	10	7,5	75
30	20	12	60
120	20	17,1	86

yüzde 7,5 oranına inmektedir. Benzer şekilde, bir GYÜ'nün yüzde 30 olan ithalat tarifesi 20 katsayılı bir İsviçre formülünün uygulanması sonucunda yüzde 12 oranına inmektedir. Dolayısıyla, aynı vergi oranına iki farklı katsayı seçeneğinin uygulanması sonucunda nihai vergi oranında yaklaşık beş puanlık bir fark ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan, tablonun üçüncü satırında yüzde 120 olan verginin 20 katsayılı formül ile yüzde 17,1 oranına indirildiği görülmektedir.

Gelişmiş ülkelere kıyasla GYÜ'lere daha yüksek formül katsayısı hakkının tanınması konusunda oluşmaya başlayan genel kabul Doha Müzakere Turu'nun "kalkınma" hedefinin bir sonucudur. Zira Doha Turu'nda, GYÜ'ler ile En Az Gelişmiş Ülkelerin özel kalkınma ihtiyaçlarının dikkate alınması ilke olarak kabul edilmiştir. GYÜ'lere sağlanan ilave formül katsayısının yanı sıra belirli miktarda ürünü de formül indiriminden muaf tutmak ya da formül indiriminin yarısı kadar indirim yapmak olanağı tanınmaktadır.

Formül katsayıları ile GYÜ'lere uygulanacak esneklik rakamları hâlihazırda sanayi ürünleri müzakerelerinin ağırlık merkezini oluşturmaktadır. GYÜ'lerin yararlanacağı esneklik imkânı da yine bu görüşmeler sonunda nihai olarak karara bağlanacaktır.

Ülkemiz sanayi ürünlerinde pazara giriş müzakerelerinde genel olarak iddialı bir serbestleşmeden yana pozisyon almıştır. Bir GYÜ olmasına rağmen ileri serbestleşmeyi hedeflemesi, Türkiye'nin AB ile gümrük birliğinden kaynaklanan bir sonuçtur. Zira ülkemizin Doha Turu sonrasında uygulamaya devam edeceği gümrük tarifeleri AB'nin Ortak Gümrük Tarifesi olacaktır. Bu durum günümüzde de geçerlidir. Örneğin, halen uygulanan gümrük tarife ortalamamız yüzde dört olmasına karşılık, DTÖ'ye bağlanan tarife ortalamamız yüzde 17'dir.

Sonuç olarak, sanayi ürünlerinde pazara giriş müzakerelerinin iddialı bir serbestleşme kararı ile sona ermesi durumunda, nispeten yüksek tarifeler ile koruduğumuz tekstil, konfeksiyon, bazı elektronik ürünler ile otomotiv sektörleri bir miktar daha uluslararası rekabete maruz kalacaktır. Öte yandan, özellikle Hindistan ve Latin Amerika ülkelerinin bağlı tarife hadleri üzerinden ciddi tarife indirimleri gerçekleştirmesi beklenmektedir. Bu durum özellikle ihracat pazarlarımızın çeşitlendirilmesi açısından büyük önemi haizdir.

TARIM ÜRÜNLERİ

Yaklaşık yedi yıldır devam eden müzakerelerde, tarım ürünleri ticaretine uygulanan tarifeler, tarım ürünleri ihracatına yönelik sübvansiyonlar ve tarımsal üretim için sağlanan

Sanayi ürünlerinde pazara giriş müzakerelerinin iddialı bir serbestleşme kararı ile sona ermesi durumunda, nispeten yüksek tarifeler ile koruduğumuz tekstil, konfeksiyon, bazı elektronik ürünler ile otomotiv sektörleri bir miktar daha uluslararası rekabete maruz kalacaktır. Öte yandan, özellikle Hindistan ve Latin Amerika ülkelerinin bağlı tarife hadleri üzerinden ciddi tarife indirimleri gerçekleştirmesi beklenmektedir

Türkiye, tarife indirimlerinin ülkemiz dâhil gelişme yolundaki ülkeler açısından ortaya çıkarabileceği olumsuz yönlerini bertaraf etmek üzere, GYÜ'lere “özel ürünler” ve “özel korunma önlemleri mekanizması” gibi önemli esnekliklerin sağlanmasını amaçlayan 46 üyeden oluşan G-33 diye adlandırılan müzakere grubu ile birlikte müzakerelere aktif katılım sağlamaktadır.

devlet destekleri konularında, önümüzdeki en az on yıllık dönemde dünya tarım ürünleri ticaretini yönlendirecek kuralların belirlenmesine çalışılmaktadır.

Tarım sektörünün kendine has nitelikleri bu alandaki müzakereleri diğer müzakere alanlarından bir ölçüde ayırmaktadır. Halen dünyadaki en fakir nüfusun yüzde 75'inin kırsal alanlarda yaşıyor olması nedeniyle, tarım konuları, fakirlikle mücadele, kırsal kalkınma gibi kavramlarla da yakından ilgilidir. Sosyal ve insani yönüne ilaveten, tarımsal üretim ve tarımsal üretimin sürdürülebilir kılınması gibi meşru kaygıların yanı sıra ticarete liberalizasyon ve pazar açılımı gibi DTÖ sisteminin temelinde yer alan kavramların tüm boyutları ile ele alındığı tarım müzakereleri, şüphesiz Doha müzakere sürecinin en zor ve en hayati konusunu oluşturmaktadır.

Tarımsal üretim ölçeğinin büyüklüğü, tarımsal üretimde alt yapı ve mekanizasyon olanakları, tarımsal üretime ayrılan kaynak gibi avantajlara sahip gelişmiş ülkelerde tarım sektörünün GSMH içindeki payı ve kırsal nüfusun toplam nüfus içindeki yeri düşük olmakla birlikte (); bu konumdaki ülkelerin tarım müzakerelerine farklı saiklerle ciddi bir önem atfettikleri görülmektedir.

İhracat menfaatine sahip ve müzakerelerden yeni ihrac pazarlarının açılması beklentisi bulunan ABD, Kanada, Yeni Zelanda, Avustralya gibi gelişmiş ülkeler ile tarım sektöründe üretimi sınırlı ve ithalata bağımlı olan İsviçre, Japonya, Norveç gibi korumacı bazı gelişmiş ülkeler arasındaki ihtilaf, müzakerelerdeki bir diğer önemli ayrılmayı temsil etmektedir. AB'nin de dâhil olduğu muhafazakâr kanatta yer alan söz konusu gelişmiş ülkeler, iç pazanın korunması, sınırlı düzeyde olan tarımsal üretimin sürdürülebilmesi gibi kaygılarla hareket etmekte, “merkantilist” bir yaklaşımdan çok, tarım sektörünün ekonomik olmayan yanını (çevrenin korunması, kırsal yaşamın sürdürülebilmesi gibi) ön plana çıkartan unsurları müzakere gündemine taşımaktadırlar.

TARIM MÜZAKERELERİNDE TÜRKİYE

Ülkemiz açısından tarım sektörünün taşıdığı önem doğrultusunda, ilgili tarafların da görüşleri alınarak müzakerelerin başında belirlenen pozisyonumuzun temelini; iç pazanın korunması ihtiyacı belirlemiştir. Türk tarım sektörünün içinde bulunduğu yeniden yapılanma sürecinin taşıdığı belirsizliklerin yanı sıra, uluslararası piyasalarda rekabet güçlüğü yaratan bütçe ve alt yapı imkânlarına bağlı kısıtlar sektörün hassas yapısının dikkate alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu çerçevede ülkemiz, müzakerelerde, bir yandan gelişmiş ülkelere uygulanan ticaret bozucu iç destek ve ihracat sübvansiyonlarının esaslı oranda indirilmesi ve bu ülke pazarlarına girişi kolaylaştıracak pazar açılımının sağlanmasını hedeflerken; diğer taraftan tarım ürünleri ticaretine uygulanan tarife indirimlerinin kısıtlı tutulması yönünde çaba göstermektedir.

Türkiye, tarife indirimlerinin ülkemiz dâhil gelişme yolundaki ülkeler açısından ortaya çıkarabileceği olumsuz yönlerini bertaraf etmek üzere, GYÜ'lere “özel ürünler” ve “özel korunma önlemleri mekanizması” gibi önemli esnekliklerin sağlanmasını amaçlayan 46

üyeden oluşan G-33 diye adlandırılan müzakere grubu ile birlikte müzakerelere aktif katılım sağlamaktadır. Bu doğrultuda, müzakerelerde, kırsal kalkınma, gıda güvenliği ve geçim güvencesi kriterleri çerçevesinde belirlenecek, tarife satırının belirli bir yüzdesi oranına tekabül eden tarım ürününün kısmen tarife indirimi dışında tutulması, diğer kısmında yapılacak tarife indiriminin ise genel tarife indiriminden çok daha düşük düzeyde tutulabilmesi amaçlanmaktadır.

Benzer şekilde, “gelişme yolundaki ülkeler” için “özel korunma önlemleri mekanizması” olarak adlandırılan, tarım ürünleri ithalatında meydana gelen artış veya tarım ürünleri fiyatlarındaki dalgalanmalara bağlı olarak ilave vergi artışı ve miktar kısıtlaması yoluyla geçici tedbir alabilmelerini sağlayacak bir mekanizmanın da etkili bir şekilde oluşturulması savunulmaktadır. Bu tür bir olanak, üreticilerimizin korunması anlamında Türkiye'nin müzakerelerdeki büyük kazanımlarından biri olabilecektir.

Türkiye, ayrıca, tarım müzakerelerinin özellikle ABD, İsviçre ve Norveç gibi gelişmiş ülkelerin iç destek uygulamalarının azaltılmasına ilişkin başlığını yakından takip etmektedir. Türkiye gibi gelişme yolundaki ülke statüsünde olan ülkelerin, ticareti bozucu olduğu iddia edilen sübvansiyonları belli bir miktara kadar kullanmaları hakkı da ısrarla savunulmaktadır.

SONUÇ

Yukarıda açıklanmaya gayret edilen müzakere konuları Doha Kalkınma Turu görüşmelerinin ağırlıklı iki başlığını oluşturmakta ve mayıs ayında başlaması öngörülen “Yatay Müzakere Süreci”nin de gündeminde yer almaktadır. İlk bölümde değinilen diğer müzakere başlıkları ile beraber hedef, küresel ekonomik ve sosyal gelişme için daha fazla uluslararası ticaret yapılmasına olanak sağlayan yeni bir uluslararası düzenin kurulmasıdır. Bu hedefe ulaşılabilmesini ve bundan herkesin yararlanabilmesini temin etmek üzere de, daha adil koşullarda daha kolay ticaret yapılabilen bir ortam oluşturulmaya çalışılmaktadır.

DİP NOTLAR:

1- Arjantin, Brezilya, Güney Afrika, Hindistan, Endonezya, Filipinler, Mısır, Namibya, Tunus ve Venezuelalı.

2- Tarım Müzakerelerinin en büyük ticari aktörleri arasında yer alan ABD, Kanada, Japonya gibi gelişmiş ülkelerde, tarımsal üretimin Gayri Safi Milli Hâsıla içindeki yeri ve toplam nüfus içindeki yeri son derece kısıtlı kalmaktadır. Söz konusu ülkeler için bu oranlar sırasıyla, yüzde 1,7-2,2; yüzde 2,7 -2,4; yüzde 1,7-4,3 şeklindedir.